

II. ŽEMDIRBYSTĖS, GYVULININKYSTĖS IR GAMTOSAUGOS AKTUALIJOS

GYVULININKYSTĖS SITUACIJOS TYRIMAS ŠIAULIŲ KRAŠTE

Ramutis Klimas, Asta Klimienė, Valė Macijauskienė, Vidmantas Pileckas

Šiaulių universitetas

El. paštas: btmc@cr.su.lt

1. KIAULININKYSTĖS SITUACIJA ŠIAULIŲ KRAŠTE

Ramutis Klimas, Asta Klimienė

Anotacija

Straipsnyje išanalizuota kiaulininkystės situacija Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonų ūkiuose. Nustatyta, kad 2012 m. liepos 1 d. Šiaulių apskrities 6 rajonų savivaldybių ūkiuose laikytos 150888 kiaulės, kurios sudarė 26,1 proc. nuo viso šalyje auginamų kiaulių skaičiaus. Daugiausia kiaulių auginta Radviliškio ir Akmenės rajonuose (27,0 ir 21,8 proc.), mažiausia – Šiaulių rajone (0,1 proc.). Gyventojų tankis šiam verslui atskiruose rajonuose įtakos neturi. 2012 m. liepos 1 d. regione kiaules augino 288 ūkininkai ir šeimos ūkiai bei 15 žemės ūkio bendrovių ir įmonių. Kiaulių pasiskirstymo vidurkis visų 6 rajonų minėtuose ūkiuose sudarė atitinkamai 5,1 ir 94,9 proc. (net 73,6 proc. visų regiono kiaulių laikyta penkiuose stambiuose – virš 14000 vnt. gyvulių kompleksuose). Taigi regione yra susidariusi neracionali kiaulininkystės sektoriaus struktūra: vyrauja smulkūs ūkiai (83,5 proc. ūkių turi tik 1-9 kiaules), kiaulienos gamyba sukonzentruota 5 stambiuose kompleksuose, beveik nėra tvaraus dydžio (nuo 2 iki 5 tūkst. kiaulių) ūkių. Iš regione esančių 303 kiaulininkystės ūkių, 98,7 proc. yra prekiniai ūkiai ir 1,3 proc. – veislynai. Stambūs kiaulininkystės ūkiai yra labiau modernizuoti. Šiaurės Lietuvos regionui svarbus vaidmuo tenka kiaulių veislininkystės sistemoje. Čia yra AB „Lietuvos veislininkystė“ (Šiaulių r.), kuriai nuo 2012 m. rugpjūčio mėn. priskirtas ir kiaulių veislininkystės skyrius (Radviliškio r., buvusi Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis). Regione yra 4 kiaulių veislynai (1 genofondinių veislių kiaulių – Lietuvos vietinių ir senojo genotipo Lietuvos baltųjų bei 3 kultūrinių veislių kiaulių: 1 – Landrasų, 1 – Jorkšyrų ir 1 – aktyvios populiacijos, arba pagerintų Lietuvos baltųjų).

Pagrindiniai žodžiai: kiaulės, bandos struktūra, ūkių dydis, selekcija, plėtros perspektyvos.

Įvadas

Lietuvoje kiaulininkystė yra antroji (po galvijininkystės) pagal svarbą gyvulininkystės šaka. 2012 m. pradžioje visų auginamų gyvulių struktūroje kiaulės sudarė didžiausią dalį – 790 300 vnt., arba 46 proc., o bendroje mėsos gamybos struktūroje kiauliena (skerdenos svoriu) 2011 m. sudarė 40 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2012). Šalyje šios mėsos suvartojama daugiausia. Paskutiniaisiais metais vienas šalies gyventojas suvartoja vidutiniškai 42 kg kiaulienos (atitinka ES vidurkį). Tačiau Lietuvoje neužauginama pakankamai kiaulių gyventojų paklausai patenkinti. Apsirūpinimas savos gamybos kiauliena sudaro tik 50 – 60 proc., likusi dalis – 40-50 proc. importuojama. Visiškai vidaus poreikių patenkinimui šalyje reikėtų auginti dvigubai daugiau kiaulių (1,5 – 2,0 mln.). Atsižvelgiant į dabartinę situaciją, toks kiaulių skaičius yra nepasiekiamas. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkai (Melnikienė, 2011) prognozuoja, kad apsirūpinimo lygis savos gamybos kiauliena 2020 m. sieks 74 proc. Šio verslo plėtros skatinimui turi būti skiriama reali tiesioginė bei investicinė valstybės ir ES parama. Priešingu atveju šalies kiaulininkystės sektorius, ypač smulkesniuose ir vidutiniuose ūkiuose, perspektyvoje gali būti nekonkurencingas. Parama reikalinga įgyvendinant kiaulių ūkiuose gana sudėtingus gyvūnų gerovės, aplinkosaugos, veterinarijos ir kitus ES numatytus reikalavimus.

2011 m. klasikinio kiaulių maro protrūkis Jonavos rajone sukrėtė visą Lietuvos kiaulininkystės sektorių. Minėtų metų viduryje buvo uždrausta kiaules į šalį įvežti ir iš jos išvežti. Nutrūkus gyvūnų kiaulių eksportui į Rusiją (pagrindinė užsienio rinka, kurioje toks draudimas nepanaikintas iki šiol), šalyje smuktelėjo kiaulių supirkimo kainos. Nepalankiai kiaulių augintojus paveikė ir dėl pabrangusių grūdų pakilusios pašarų kainos (Bancevičius ir kt., 2012). Būtent pašarai sudaro apie 70-80 proc. kiaulių auginimo savikainos. Todėl kiaulių skaičius 2012 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 15 proc. mažesnis negu 2011 m. pradžioje (Lietuvos statistikos departamentas, 2012). Kiaulių skaičiaus mažėjimo tendencija palietė visus vidutinius ir stambesnius šalies ūkius. Studijos, kokia yra kiaulininkystės būklė Šiaulių apskrityje, iki šiol nebuvo.

Šio straipsnio tikslas – įvertinti kiaulininkystės situaciją Šiaulių krašto rajonuose.

Tyrimo metodai ir sąlygos

2012 m. išanalizuota kiaulininkystės būklė Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonų savivaldybėse. Kiaulių skaičiaus ir bandos struktūros, jų pasiskirstymo Šiaulių krašto rajonų ūkiuose analizė atlikta, remiantis Šiaulių valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos bei Valstybės įmonės „Žemės ūkio informacijos ir kaimo

verslo centras“ 2012 m. liepos 1 d. duomenimis. Rajonų savivaldybių žemės ūkio skyriai ir Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos rajonų biurai šios kiaulių auginimo informacijos nefiksuoja. Buvo vykdomos ekspedicijos ir apklausos, kurių metu skirtingų kategorijų ūkiuose vertintos kiaulių veislės, kiaulių auginimo (šėrimo, laikymo) bei realizavimo sąlygos.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Kadangi kiaulių apyvarta gana sparti, jų skaičius vidutiniuose ir stambiuose ūkiuose kinta praktiškai kiekvieną dieną. Šiaulių apskrities 6 rajonų savivaldybių ūkiuose tyrimų datai laikytos 150 888 kiaulės, kurios sudarė 26,1 proc. nuo viso šalyje auginamų kiaulių skaičiaus (1 lentelė). Daugiausia kiaulių auginta Radviliškio ir Akmenės rajonuose (atitinkamai 27,0 ir 21,8 proc.), mažiausia – Šiaulių rajone (0,1 proc.). Joniškio, Kelmės ir Pakruojo rajonai pagal šį rodiklį užėmė tarpinę vietą (15,3 – 19,0 proc.). Regiono kiaulių ūkiuose (1 lentelė) didžiausią dalį bandos struktūroje sudaro veislinis ir penimas prieauglis – 3-8 mėn. amžiaus – vidutiniškai 47,4 proc. (nuo 9,2 proc. Pakruojo r. iki 97,6 proc. Joniškio r.) bei paršeliai iki 3 mėn. amžiaus – vidutiniškai 41,6 proc. (nuo 1,4 proc. Joniškio r. iki 60,4 proc. Pakruojo r.). Optimalus paršavedžių ir veislinių kuilių santykis pilno ciklo bandos struktūroje atitinkamai yra 7-9 ir 0,3 – 0,5 proc. (Klimas ir kt., 2006).

Visų 6 rajonų ūkių vidurkis paršavedžių kiekis bandos struktūroje tenkina reikalavimus – 8,5 proc. Tačiau Joniškio r. šis rodiklis sudaro 0,7 proc., o Pakruojo r. – 26,2 proc. Tokie dideli nukrypimai nuo optimalios normos rodo, kad pastaruosiuose rajonuose vyrauja nepilno ciklo stambūs ūkiai (kompleksai). Pvz., Pakruojo r. esantis UAB „Saerimner“ 2012 m. liepos 1 d. laikė 99,5 proc. (25 208 vnt.) visų rajone esančių kiaulių. Tai centrinė Danijos firmos įmonė Lietuvoje, kuri augina paršelius ir jais pilnai ar dalinai aprūpina kitus savo padalinius: pilnai aprūpina Joniškio ir Radviliškio rajonuose esančias tokio paties pavadinimo UAB „Kepalių bekonas“ (atitinkamai jose auginama 20611 ir 5268 kiaulės), dalinai – Akmenės r. UAB „Saerimner“ (auginamos 32 233 kiaulės, arba 97,7 proc. visų Akmenės r. kiaulių). Pilno ciklo UAB „Saerimner“ yra tik Kelmės r., kur laikyta minėtai datai 18 035 kiaulės. Šiame komplekse yra pakankamai veislinių kuilių ir paršavedžių, atvesti paršeliai auginami iki realizuojamo vidutiniškai 100 kg svorio. Didžioji dalis šeimos ūkių ir smulkių ūkininkų, auginančių iki 10 kiaulių, paršavedžių ir kuilių nelaiko. Jie perka paršelius iš turgaus ar kitų ūkių, juos nupeni ir panaudoja savo reikmėms arba parduoda. Regiono kiaulių bandos struktūroje esantis vidutiniškai 0,1 proc. veislinių kuilių rodo, kad ūkiai naudojasi sėklinimo paslaugomis. Šiam tikslui Lietuvoje yra ir 4 spermos ėmimo centrai (Kaišiadorių r. UAB „Norsvin Lietuva“, Kauno r. UAB „Litgenas“, Marijampolės skyrius priklausantis Šiaulių r. AB „Lietuvos veislininkystė“, Radviliškio r. Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis, kuri po reorganizacijos, kaip atskiras skyrius nuo 2012 m. rugpjūčio mėn. taip pat priklauso AB „Lietuvos veislininkystė“). Juose laikomi Lietuvos baltųjų, Didžiųjų baltųjų, Jorkšyrų, Landrasų, Diurokų ir Pjetrenų veislių kuiliai – reproduktoriai (Rimkevičius ir kt., 2012).

Šiaulių krašto rajonuose (2 lentelė), kaip ir visoje šalyje, šeimos ūkiai sudaro didžiausią dalį – net 83,5 proc., kuriuose laikomos 1-9 kiaulės. Smulkūs ūkininkai, auginantys 10-49 kiaules, sudaro apie 10,2 proc. Nemaža dalis šeimos ūkių ir smulkių ūkininkų kiaules augina beveik ekologiškai (nors ir neturi ekologinių ūkių sertifikatų), t.y. naudodami tik savos gamybos pašarus (miežius, žirnius, pupas, bulves, maisto atliekas ir pan.). Tai ekstensyvaus gyvulių auginimo ūkiai, penintys kiaules iki didesnio svorio – vidutiniškai 110-130 kg. Daugelis tokių augintojų turi nuolatinius pirkėjus, kurie už ekstensyviai išaugintas kiaules moka 1,5 – 2 kartus didesnę kainą negu siūlo skerdimo cechai ar mėsos perdirbimo įmonės.

Nors daug gyventojų laiko po keletą kiaulių savo reikmėms ar pardavimui, didžiausios jų grupės (po 5000 vnt. ir daugiau) yra sukonzentruotos stambiuose kompleksuose, kai kuriose prekinėse fermose ir veislynuose (2 ir 4 lentelės). Šių kategorijų ūkiai ir stambesni ūkininkai (4 lentelė) kiaules (išskyrus veislinį prieauglį) augina intensyviai – per 5-7 mėn. nupeni iki vidutiniškai 100 kg. svorio ir realizuoja vidaus ar užsienio rinkose. Dauguma stambesnių augintojų turi pašarų ruošimo įrangą, todėl iš savų ar supirktų grūdų gaminasi miltus, juos praturtindami baltyminiais – vitamininiais – mineraliniais priedais. Dalį kombinuotųjų pašarų perka.

Kiaulių skaičius ir bandos struktūra Šiaulių apskrityje ūkiuose 2012 liepos 1 d.

Eil. Nr.	Savivaldybės pavadinimas	skaičius	Kiaulių proc.	kuiliai		paršavedės		Iš jų (bandos struktūra): paršeliai iki 3 mėn. (iki 30 kg)		veislinis ir penimas prieauglis 3-8 mėn. (31-110 kg)		penimos kiaulės virš 8 mėn. (virš 110 kg)	
				skaičius	proc.	skaičius	proc.	skaičius	proc.	skaičius	proc.	skaičius	proc.
1.	Akmenės r. sav.	32993	21,8	21	0,06	1341	4,1	17325	52,5	13923	42,2	383	1,1
2.	Joniškio r. sav.	23065	15,3	5	0,02	173	0,7	326	1,4	22503	97,6	58	0,3
3.	Kelmes r. sav.	28687	19,0	18	0,06	2385	8,3	13782	48,0	11648	40,6	854	3,0
4.	Pakruojo r. sav.	25332	16,8	59	0,23	6640	26,2	15298	60,4	2323	9,2	1012	4,0
5.	Radviliškio r. sav.	40746	27,0	47	0,12	2340	5,7	15976	39,2	21177	52,0	1206	3,0
6.	Šiaulių r. sav.	65	0,1	0	0,00	5	7,7	16	24,6	12	18,5	32	49,2
Iš viso		150888	100,0	150	0,1	12884	8,5	62723	41,6	71586	47,4	3545	2,4

Šiaulių apskrities ūkių grupavimas pagal laikomų kiaulių skaičių 2012 m. liepos 1 d.

Kiaulių grupės pagal gyvulių skaičių	Ūkių		Bendras kiaulių skaičius šiuose ūkiuose
	skaičius	proc.	
1-2	112	37,0	193
3-9	141	46,5	618
10-49	31	10,2	492
50-199	1	0,3	120
200-399	3	1,0	978
400-999	2	0,7	1605
1000-1999	3	1,0	3980
2000-4999	1	0,3	2750
5000 ir daugiau	9	3,0	140152
Iš viso	303	100,0	150888

Kiaulių pasiskirstymas Šiaulių krašto ūkiuose 2012 m. liepos 1 d.

Eil. Nr.	Savivaldybės pavadinimas	Kiaulių augintojų skaičius		Kiaulių skaičius	Kiaulių pasiskirstymas			
		ūkininkai ir šeimos ūkiai	žemės ūkio bendrovės ir įmonės		ūkininkų ir šeimos ūkiuose		žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse	
					skaičius	proc.	skaičius	proc.
1.	Akmenės r. sav.	54	1	32993	760	2,3	32233	97,7
2.	Joniškio r. sav.	68	3	23065	1185	5,1	21880	94,9
3.	Kelmės r. sav.	57	3	28687	136	0,5	28551	99,5
4.	Pakruojo r. sav.	32	1	25332	124	0,5	25208	99,5
5.	Radviliškio r. sav.	54	7	40746	5416	13,3	35330	86,7
6.	Šiaulių r. sav.	23	0	65	65	100,0	0	0,0
Iš viso		288	15	150888	7686	5,1	143202	94,9

2012 m. liepos 1 d. regione kiaules augino 288 ūkininkai ir šeimos ūkiai bei 15 žemės ūkio bendrovių ir įmonių (3 lentelė). Kiaulių pasiskirstymo vidurkis visų 6 rajonų minėtuose ūkiuose sudarė atitinkamai 5,1 ir 94,9 proc. Išsiskyrė Šiaulių rajonas, kuriame visos 65 kiaulės (100 proc.) augintos tik ūkininkų ir šeimos ūkiuose. Šiame rajone užfiksuoti tik 2 minėti ūkiai, kurie laikė po 14 kiaulių, o kiti (21 ūkis) – dar mažiau. Galima teigti, kad Šiaulių r. savivaldybės ūkiuose kiaulių auginimo verslas yra nepopuliarus. Analizė parodė, kad šiam verslui regiono atskiruose rajonuose esantis gyventojų tankis neturi įtakos.

Į 15-os žemės ūkio bendrovių ir įmonių (auginančių 94,9 proc. regiono kiaulių) skaičių įeina 5 kompleksai (turintys daugiau nei 14000 kiaulių), 4 prekinės fermos, 4 veislynai, Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis (4 lentelė) ir Joniškio žemės ūkio mokykla, kuri laikė tik savo poreikiams skirtas 5 kiaules. Penkiuose stambiuose kompleksuose laikyta 111032 vnt., arba 73,6 proc. visų regiono kiaulių (4 lentelė).

Taigi šešiuose tiriamuose rajonuose yra susidariusi neracionali kiaulininkystės sektoriaus struktūra: vyrauja smulkūs ūkiai, kiaulienos gamyba sukonzentruota 5 stambiuose kompleksuose, beveik nėra tvaraus dydžio ūkių (nuo 2 iki 5 tūkst. kiaulių). Siekiant išvengti monopolizacijos, būtinas tokio dydžio tvarių ūkių kūrimosi skatinimas – kaip alternatyva didiesiems gamintojams. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkų paskaičiavimais (Melnikienė, 2011) investicijos vieno gyvulio vietai, kuriant racionalų nuo 2 iki 5 tūkst. kiaulių ūkį, sudarytų nuo 1000 iki 2000 Lt.

Stambūs kiaulininkystės ūkiai yra labiau modernizuoti – rekonstruoti tvartai, įrengtos naujos mėšlidės, įsigyta ES reikalavimus atitinkanti mėšlo tvarkymo bei sрутų išlaistymo įranga ir pan. Jeigu kompleksai ekonominiu požiūriu problemas pajėgūs išspręsti savo jėgomis, tai mažesni ūkiai tokių galimybių neturi, arba jos yra labai ribotos.

Šiaulių krašto rajonuose daugiausia kiaulių turintys ūkiai 2012 m. liepos 1 d.

Savivaldybės pavadinimas	Ūkio pavadinimas	Ūkio statusas	Kiaulių		Kiaulių veislė/ deriniai
			skaičius	proc. nuo visų rajono kiaulių	
Akmenės r. sav.	UAB „Saerimner“	Kompleksas (įmonė) – prekinis ūkis	32233	97,7	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų (3 veislių) mišrūnai
	Stanislovo Bačiulio	Ūkininkas – prekinis ūkis	367	1,1	nėra duomenų
	Algerdo Balčiūno	Ūkininkas – prekinis ūkis	120	0,4	Landrasų x Diurokų mišrūnai
Joniškio r. sav.	UAB „Kepalių bekonas“	Kompleksas (įmonė) – prekinis ūkis	20611	89,4	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
	ŽŪB „Bariūnai“	Prekinė ferma/ūkis	1264	5,5	Pagerintų Lietuvos baltųjų x Jorkšyrų, Lietuvos baltųjų x Diurokų mišrūnai
	Viliaus Valantino	Ūkininkas – prekinis ūkis	620	2,7	Didžiųjų baltųjų x Landrasų, Jorkšyrų x Landrasų mišrūnai
	Algirdo Briedžio	Ūkininkas – prekinis ūkis	271	1,2	Pagerintų Lietuvos baltųjų x Landrasų mišrūnai
Kelmės r. sav.	UAB „Saerimner“	Kompleksas (įmonė) – prekinis ūkis	18035	62,9	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
	UAB „Berka“	A grupės veislynas	9017	31,4	Pagerintos Lietuvos baltosios
	UAB „Rosideta“	Prekinė ferma/ūkis	1499	5,2	Pagerintų Lietuvos baltųjų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
Pakruojo r. sav.	UAB „Saerimner“	Kompleksas (įmonė) – prekinis ūkis	25208	99,5	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
Radviliškio r. sav.	UAB „Litpirma“	Kompleksas (įmonė) – prekinis ūkis	14945	36,7	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
	ŽŪB „Gražionių bekonas“	A grupės veislynas	9841	24,2	Landrasai
	UAB „Kepalių bekonas“	Prekinė ferma/ūkis	5268	12,9	Jorkšyrų x Landrasų x Diurokų mišrūnai
	Stanislavos Krivickienės	Ūkininkas – prekinis ūkis	5195	12,7	Landrasų x Diurokų, Landrasų x Pjetrenų x Diurokų mišrūnai
	Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis	Biudžetinė įstaiga – kiaulių veislininkystės darbo koordinatore	2750	6,7	Lietuvos baltosios, Didžiosios baltosios, Jorkšyrai, Landrasai, Diurokai, Pjetrenai ir šių veislių mišrūnai
	ŽŪK „Eubrė“	Prekinė ferma/ūkis	1217	3,0	Landrasų x Diurokų mišrūnai
	ŽŪK „Dobilas“	B grupės veislynas	985	2,4	Jorkšyrai
	LSMU Gyvulininkystės institutas	A grupės veislynas	340	0,8	Genofondas – Lietuvos vietinės, senojo genotipo Lietuvos baltosios

Siekiant išlikti konkurentiškiems kiaulienos rinkoje, svarbią įtaką prekiniuose ūkiuose turi racionalus veislių panaudojimas pramoninio mišrinimo (hibridizacijos) deriniuose. Apklausa parodė, kad stambesnių prekinių ūkių (4 lentelė) realizuojamos kiaulės pagal skerdenų raumeningumo klasifikavimą 90 proc. atitiko S-E klasių reikalavimus (raumenų išėiga skerdenoje virš 55 proc.). Tai geras rezultatas, kuris pasiektas regione auginant rekomenduojamų veislių derinių mišrūnus (4 lentelė). Kaip motininė veislė – atskiruose ūkiuose naudojamos Jorkšyrų, Didžiųjų baltųjų, Landrasų ir Lietuvos baltųjų kiaulaitės (paršavedės), kaip tėvinė veislė – Landrasų, Diurokų, Landrasų x Diurokų ir Pjetrenų x Diurokų kuiliai. Landrasai yra tarpinė kiaulių veislė. Ūkiai, nelaikantys veislinių kuilių, naudojami sėklinimo paslaugomis pirkdami minėtų veislių spermą iš kuilių spermos ėmimo centrų. Deja, visi 5 stambūs kompleksai iš Lietuvos veislynų neperka veislinių kiaulaičių ir kuiliukų, nes jais apsirūpina iš Danijos. Tokia pozicija labai trukdo kiaulių veislynų plėtrai šalyje.

Regionui tenka svarbus vaidmuo kiaulių veislininkystės sistemoje. Radviliškio r. Baisogalos sen. Jadvimpolio k. 1994 m. gruodžio 1 d. buvo įsteigta Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis, kuri po reorganizacijos nuo 2012 m. rugpjūčio mėn. tapo AB „Lietuvos veislininkystė“ skyriumi. Stotis (skyrius) koordinuoja kiaulių veislininkystės darbą visoje šalyje, tik čia yra kontrolinio penėjimo tvartai. Šio padalinio specialistai vykdo veislynuose laikomų veislinių kiaulių produktyvumo kontrolę, kuilių ir paršavedžių įvertinimą pagal palikuonių penėjimosi bei mėsinės savybės kontrolinio penėjimo metodu, veislinio priauglio atranką pagal raumeningumą, nustatomą ultragarso aparatu *Piglog 105*, kiaulių veislinės vertės nustatymą BLUP metodu. Stotyje įdiegta veislininkystės apskaitos informacinė sistema, kurioje kaupiami ir analizuojami šalies veislinių kiaulių produktyvumo duomenys. Visi šie darbai dalinai finansuojami valstybės biudžeto lėšomis. Veislinių kiaulių kilmės knygų vedimui Lietuvos kiaulių augintojų asociacijai skiriama pilna (100 proc.) valstybės parama. Šis darbas taip pat buvo atliekamas stotyje, nes ji priklausė minėtai asociacijai.

Regiono praktiškai veikia du kuilių spermos ėmimo centrai: Radviliškio r. Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis ir Šiaulių r. AB „Lietuvos veislininkystė“, kuriai priklauso Marijampolės skyrius laikantis veislinius kuilius – reproduktorius.

Tiriamuose rajonuose šiuo metu yra 4 kiaulių veislynai, iš jų: 3 – Radviliškio r. ir 1 – Kelmės r. (Kiaulių veislynų sąrašas, 2012). Regione esantys veislynai sudaro 23,5 proc. nuo visų šalies kiaulių veislynų. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės instituto (Radviliškio r.) veislynas laiko genofondinių veislių kiaules – Lietuvos vietines ir senojo genotipo Lietuvos baltąsias. Šio veislyno paskirtis – išsaugoti nykstančias minėtas kiaulių veisles. Komerciniu (rinkos) aspektu aktualesni 3 veislynai, laikantys kultūrinių veislių kiaules. Iš jų 2 kiaulių veislynai yra išskirtiniai. Radviliškio r. ŽŪB „Gražionių bekonas“ yra didžiausias Landrasų veislės kiaulių veislynas, o Kelmės r. UAB „Berka“ – vienintelis pagerintų (aktyvios populiacijos) Lietuvos baltųjų veislės kiaulių veislynas šalyje. Abu veislynai yra aukščiausios (A) grupės. Kultūrinių veislių gyvulių veislynuose selekcija nukreipta kiaulių vislumo ir pieningumo didinimo, penėjimosi ir mėsinės savybių gerinimo kryptimi (Klimas ir kt., 2011).

Kiaulininkystės, kaip ir visos gyvulininkystės, sektoriuje paaiškėjo daug neigiamų tendencijų. Ūkininkai nesuinteresuoti plėtoti gyvulininkystės, nes šis verslas, palyginti su augalininkyste, mažiau patrauklus, reikia daugiau darbo išteklių, nepertraukiamas darbo procesas. Be to, gyvulininkystės ūkiams privalu laikytis sudėtingų gyvūnų gerovės, veterinarijos ir kitų ES reikalavimų, kuriems įgyvendinti reikia didelių lėšų. Mažėja gyventojų perkamoji galia (Melnikienė, 2011). Kadangi kiaulininkystės sektoriui šalyje išmokos nėra skiriamos, ekonominiai rodikliai tiesiogiai priklauso nuo grūdų ir kiaulių supirkimo kainų. Nutrūkus gyvūnų kiaulių eksportui į Rusiją, šalyje sumažėjo jų supirkimo kainos. Be to, konkuruoti su įvežtine produkcija trukdo Lietuvoje kiaulienai taikomas 21 proc. PVM. Vietiniai skerdimų cechai ir mėsos perdirbimo įmonės importuoja iš užsienio (daugiausia iš Vokietijos, Lenkijos) dažnai prastesnės kokybės skerdeną, subproduktus ir tokiu būdu vėlgi stengiasi mažinti šalyje išaugintų kiaulių supirkimo kainas. Taigi supirkėjų ir perdirbėjų atsakingesnis požiūris kokybiškesnei vietiniai kiaulienai taip pat skatintų šalyje kiaulių auginimo plėtrą.

Plėtojant gyvūnų kiaulių eksportą gerus valstybinius santykius reikia palaikyti su Rusija, kuri 2011 m. pabaigoje įstojo į Pasaulio prekybos organizaciją (Bancevičius ir kt., 2012). Didinti kiaulienos gamybą trukdo ir ne visuomet teisingas visuomenės spaudimas. Vietoj to, kad kaimo būtų išlaikomos darbo vietos, mūsų šalies kiaulienos vartotojai iš dalies remia užsienio kiaulių augintojus, nes 40-50 proc. šios mėsos importuojama.

Taigi kiaulininkystės plėtrą lemia pašarų ir kiaulių supirkimo kainos, kiaulių eksportas, gyventojų perkamoji galia, pažangių technologijų ir mokslo naujovių diegimas, atsakingas ir kryptingas veislininkystės darbas. Mažėjant gyvulių skaičiui, netenkama ir ypač vertingų veislinių gyvulių. Nepalankiai šio sektoriaus situacijai įtakos turi ir jaunimo emigracija, nes vis labiau trūksta gerų gyvulininkystės specialistų.

Gyvulininkystės plėtrai skatinti turi būti skiriama tiesioginė bei investicinė nacionalinė ir ES parama, kitaip kiaulininkystės sektorius, ypač smulkių ir vidutinių ūkių, ateityje bus nekonkurencingas. Turi būti formuojamas valstybinis požiūris gyvulininkystės problemoms spręsti.

Išvados

1. Nors Lietuvoje kiaulininkystė yra antroji pagal svarbą gyvulininkystės šaka, apsirūpinimas savos gamybos kiauliena sudaro tik 50-60 proc., o likusi dalis – 40-50 proc. importuojama. Taigi neužauginama pakankamai kiaulių gyventojų paklausai patenkinti.

2. 2012 m. liepos 1 d. Šiaulių apskrities 6 rajonų savivaldybių ūkiuose laikytos 150 888 kiaulės, kurios sudarė 26,1 proc. nuo viso šalyje auginamų kiaulių skaičiaus. Daugiausia kiaulių auginama Radviliškio ir Akmenės rajonuose (27,0 ir 21,8 proc.), mažiausia – Šiaulių rajone (0,1 proc.). Gyventojų tankis šiam verslui atskiruose rajonuose įtakos neturi.

3. 2012 m. liepos 1 d. regione kiaules augino 288 ūkininkai ir šeimos ūkiai bei 15 žemės ūkio bendrovių ir įmonių. Kiaulių pasiskirstymo vidurkis visų 6 rajonų minėtuose ūkiuose sudarė atitinkamai 5,1 ir 94,9 proc. (net 73,6 proc. visų regiono kiaulių laikyta penkiuose stambiuose – virš 14000 vnt. gyvulių kompleksuose). Taigi regione yra susidariusi neracionali kiaulininkystės sektoriaus struktūra: vyrauja smulkūs ūkiai (83,5 proc. ūkių turi tik 1-9 kiaules), kiaulienos gamyba sukoncentruota 5 stambiuose kompleksuose, beveik nėra tvaraus dydžio (nuo 2 iki 5 tūkst. kiaulių) ūkių.

4. Nemaža dalis šeimos ūkių ir smulkių ūkininkų kiaules augina beveik ekologiškai, naudodami tik savos gamybos pašarus. Tai ekstensyvaus gyvulių auginimo ūkiai, penintys kiaules iki didesnio svorio – vid. 110-130 kg. Žemės ūkio bendrovės ir įmonės, stambesni ūkininkai penimas kiaules augina intensyviai – per 5-7 mėn. nupeni iki vid. 100 kg svorio ir realizuoja vidaus ar užsienio rinkose. Iš regione esančių 303 kiaulininkystės ūkių, 98,7 proc. yra prekiniai ūkiai ir 1,3 proc. – veislynai. Stambūs kiaulininkystės ūkiai yra labiau modernizuoti.

5. Iš regione šešiuose rajonuose esančių 150888 kiaulių, bandos struktūroje veisliniai kuiliai sudarė vidutiniškai 0,1 proc., paršavedės – 8,5 proc., paršeliai iki 3 mėn. (iki 30 kg) – 41,6 proc., veislinis ir penimas prieauglis 3-8 mėn. (31-110 kg) – 47,4 proc. bei penimos suaugusios kiaulės virš 8 mėn. (virš 110 kg) – 2,4 proc. Atskiruose rajonuose šis santykis labai skyrėsi. Didžioji dalis šeimos ūkių ir smulkių ūkininkų, auginančių iki 10 kiaulių, paršavedžių ir kuilių nelaiko.

6. Stambesniuose prekinuose ūkiuose kaip motininė veislė naudojamos Jorkšyrų, Didžiųjų baltųjų, Landrasų ir Lietuvos baltųjų kiaulaitės (paršavedės), kaip tėvinė veislė – dažniausia Diurokų, Landrasų x Diurokų ir Pjetrenų x Diurokų kuiliai. Tai efektyvūs deriniai, dėl kurių net 90 proc. regione realizuotų kiaulių pagal skerdenų raumeningumą atitiko S-E klasių reikalavimus (raumenų išseiga skerdenoje virš 55 proc.). Deja, visi 5 stambiausi regiono kompleksai iš Lietuvos veislynų neperka veislinių kiaulaičių ir kuiliukų: jais apsirūpina iš Danijos.

7. Šiaurės Lietuvos regionui svarbus vaidmuo tenka kiaulių veislininkystės sistemoje. Čia yra AB „Lietuvos veislininkystė“ (Šiaulių r.), kuriai nuo 2012 m. rugpjūčio mėn. priskirtas ir kiaulių veislininkystės skyrius (Radviliškio r., buvusi Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis). Regione yra 4 kiaulių veislynai (1 genofondinių veislių kiaulių – Lietuvos vietinių ir senojo genotipo Lietuvos baltųjų bei 3 kultūrinių veislių kiaulių: 1 – Landrasų, 1 – Jorkšyrų ir 1 – aktyvios populiacijos, arba pagerintų Lietuvos baltųjų). Kultūrinių veislių gyvulių veislynuose selekcija nukreipta kiaulių vislumo ir pieningumo didinimo, penėjimosi ir mėsinių savybių gerinimo kryptimi.

8. Du kiaulių veislynai yra išskirtiniai. Radviliškio r. ŽŪB „Gražionių bekonas“ yra didžiausias Landrasų veislės kiaulių veislynas, o Kelmės r. UAB „Berka“ – vienintelis pagerintų (aktyvios populiacijos) Lietuvos baltųjų veislės kiaulių veislynas šalyje. Abu veislynai yra aukščiausios (A) grupės.

Literatūra

1. Bancevičius, R., Jurgelis, M., Budrys, T. (2012). *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*, p. 29-32. AB DNB bankas.
2. Kiaulių veislynų sąrašas. (2012). Valstybinės gyvulių veislininkystės priežiūros tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos viršininko 2012 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. 1A-7. Vilnius.
3. Klimas, R., Klimienė, A., Rimkevičius, S. (2006) *Kiaulių selekcija ir panaudojimas*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
4. Klimas, R., Klimienė, A., Rimkevičius, S. (2011). Kiaulių veislininkystės prioritetas – efektyvių selekcijos metodų diegimas. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. Mokslo darbai*, 2, p. 251-258.
5. Lietuvos Respublikos Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Prieiga internete: <<http://vmvt.lt>> [žiūrėta 2012-07-14].
6. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga internete: <<http://www.stat.gov.lt>> [žiūrėta 2012-06-10].
7. Melnikienė, R. (2011). *Lietuvos Respublikos ilgalaikės gyvulininkystės plėtros strategijos iki 2020 metų koncepcija*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
8. Rimkevičius, S., Rekštys, V., Radienė, Z., Sąlyga, G., Saikevičienė, B., Kerzienė, S., Raudonikis, A. (2012). *Kiaulių veislininkystė 2011 metais*. Baisogala: Valstybinė kiaulių veislininkystės stotis.
9. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Prieiga internete: <<http://www.vic.lt>> [žiūrėta 2012-07-12].

The Situation of Pig farming in Šiauliai Region

Summary

Although pig farming is the second (after cattle farming) most important branch of stockbreeding in Lithuania, pork supply makes up only 50-60 % with the remaining 40-50% being imported. In the article the situation of pig farming have been analyzed by Akmenė, Joniškis, Kelmė, Pakruojis, Radviliškis and Šiauliai districts. It was indicated, that as of the 1st of July 2012, there were 150 888 pigs kept in farms throughout the six districts of Šiauliai region, which constitutes 26.1 % of the total number of pigs kept in Lithuania. The largest number of pigs was recorded in Radviliškis and Akmenė districts (27.0 and 21.8 % respectively), with the smallest number in Šiauliai district (0.1 %). Varied population density in different districts of the region has no impact on this field of business. As of the 1st July of 2012, in the region there were 288 farmers and family farms, as well as 15 agricultural companies and enterprises producing pigs. The average distribution of pigs in the above holdings in all 6 districts was 5.1 and 94.9 % respectively (73.6 % of the total pigs in region are kept in five large-scale complexes with more than 14 000 animals). It means that an irrational structure of pig farming has formed in the region: small farms dominate (83.5 % of the holdings keep only 1-9 pigs), pig production is concentrated in 5 large-scale complexes, there are practically no farms of stable size (2 000 to 5 000 pigs). Quite a large part of family farms and small farmers raise pigs partially ecologically by using only feed of their own production. These are holdings of extensive practice which fatten pigs to greater weight: approximately 110-130 kg. Agricultural companies/enterprises and large farmers raise pigs intensively: during the period of 5-7 months pigs are fattened to live weight of approximately 100 kg and sold on the home or foreign markets. Of the 303 pig farms in the region, 98.7 % are commercial farms and 1.3 % is breeding centres. The large pig farms are well modernised. Of the 150 888 pigs in the six districts of the region, in the herd structure pedigree boars make up 0.1 %, sows – 8.5 %, piglets under the age of 3 months (till 30 kg) – 41.6 %, breeding and fattening progeny of the age of 3-8 months (31-110 kg) – 47.4 %, and fattening adult pigs above the age of 8 months (over 110 kg) – 2.4 %. In different districts this proportion varied significantly. A large proportion of family farms and farmers keeping 10 pigs or less do not keep sows and boars. In larger commercial farms, as the female breed were used Yorkshire, Large White, Landrace and Lithuanian White gilts (sows), and as the male breed were most often used Landrace, Duroc, Landrace x Duroc and Pietrain x Duroc boars. It is efficient combinations as 90 % of pigs sold in the region corresponded, in terms of leanness of carcasses, to the S-E class requirements (lean meat content of carcasses over 55 %). Unfortunately, all the five large-scale complexes do not buy breeding boars and gilts from local Lithuanian breeding centres as they get them from Denmark. North Lithuania region plays an important role in the system of pig breeding. Joint-stock company „Lietuvos veislininkystė“ (Šiauliai district) is situated there, under the authority of which department of pig breeding is placed since August 2012 (in Radviliškis district, the ex-State Pig Breeding Station). In the region there are four pig breeding centres (1 for the pig breed of genetic pool: Lithuanian Native and Lithuanian White of the old genotype, and 3 for cultural pig breeds: 1 for Landrace, 1 for Yorkshire and 1 for the active population or the improved Lithuanian White). In the breeding centres for cultural breeds selection process is directed at increasing fertility and milk yield and at improving fattening and meatiness traits. Two breeding centres stand out. Agricultural joint-stock company „Gražionių bekonas“ in Radviliškis district is the largest breeding centre for the Landrace pigs breed, and Closed joint-stock company „Berka“ in Kelmė district is the only breeding centre in the country for the improved Lithuanian White pigs breed.

Keywords: pigs, herd structure, farms size, selection, development perspective.

Parama:

Darbas finansuotas vykdant 2007-2013 m. Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos projektą LLIV-222 „Bendradarbiavimo tarp gyvulininkystės tyrėjų ir praktikų plėtra Žiemgalos regione (FARA)“.